

De wereld is in tijdnood. Er is blijkbaar te weinig tijd. Staatslieden vechten hun gehele politieke bestaan met de tijd, captains of industry hebben nooit ergens tijd voor, boeren rekenen en zwoegen of ze op tijd alles binnen zullen krijgen, intellectuelen kunnen geen tijd vinden voor hun gezin, voor hun liefhebberijen, arbeiders, na hun haastig doorgewerkte acht uur of meer, houden geen tijd genoeg over voor hun verdere studie, hun volkstuinje, kooplieden verreizen hun kostelijke tijd, allen die in het verkeer hun brood verdienen racen en jakkeren om op tijd te komen. Het tempo wordt hoger, alles geschiedt haastig en slordig en de tijd is onze onduldbaarste tiran geworden. Wat vroeger uren waren zijn nu minuten geworden. Nee, niet op deze eerbiedwaardige klok van de beurs, maar in onze hoofden en, wij weten dat na Einstein, de tijd is relatief, is betrekkelijk. Een der knapste mensen van West-Europa, kerkvader Augustinus, heeft er diepzinnig over geschreven. Om over de tijd na te denken is zó moeilijk, zegt hij, dat ik het ene moment meen de tijd te begrijpen en het volgende ogenblik weet ik de oplossing niet meer. Maar of wij nu begrijpen of niet wat tijd is, onze ervaring is dat de tijd steeds sneller gaat en ons protest tegen de tijd is nutteloos en aanmatigend. Hij die tijd neemt, rust zoekt, zich uit de waanzinnige stroom terugtrekt wordt toch meegesleurd, zonder pardon.

De Oblomov in ons allemaal, deze Russische mens die tijd had, is omgebracht en de zwepen drijven ons voort. Deze jachtige geestesgesteldheid verlaat ons niet meer, ook niet in de vrije tijd. Het zich verplaatsen van indruk naar indruk, gauw en onophoudelijk kwam in de plaats van rust en bezinning.

Drie uren lang was onze neef in Marseille geweest op een lifttocht, toen was hij weer teruggereden want het was toch zonde om een lift naar Den Haag zo maar te laten lopen. Dat is kenmerkend.

Deze klok, waarop zo diepzinnig staat „Duur uw uur” is een minutenwijzer geworden. De film van het leven wordt steeds sneller afgedraaid en het einde van dit proces is nog niet in zicht. Overbevolking en tijdnood zijn de grootste problemen van de mens.

MENS

en Wereld

Crematiebepalingen blijven onbevredigend

Bij de Tweede Kamer is onlangs een wetsontwerp ingediend, hetwelk men als een iets soepeler regeling voor de lijkverbranding zou kunnen kenschetsen. Zoals men weet is de crematie hier te lande jarenlang een rechtens ongeoorloofde praktijk geweest. Men tolereerde een beperkte crematiemogelijkheid, maar de lijkverbranding als zodanig had geen enkele wettelijke basis. Sedert 1956 kwam daarin verandering als gevolg van de wijziging van de oude begrafeniswet. Van dat ogenblik af was dus onder bepaalde voorwaarden crematie formeel toegestaan, met dien verstande dat de overledene uitdrukkelijk de wens tot het verbranden van zijn lijk moest hebben kenbaar gemaakt. Anders gezegd: de begrafenis bleef regel, de crematie werd uitzondering.

Het ligt voor de hand, dat wij er in humanistische kring algemeen van overtuigd waren, dat voor een achterstelling van de crematie ten opzichte van begraving geen enkele rechtvaardiging bestond. Hoewel uit het humanistisch beginsel zeker niet af te leiden is, dat onze voorkeur naar crematie zou uitgaan en in feite dan ook die voorkeur bij onderscheidene humanisten verschildend zal liggen, zijn wij scherp gekant tegen iedere vorm van discriminatie uit hoofde van de overweging van vele — niet van alle — christenen dat de christelijke praktijk de begrafenis zou voorschrijven. Wij hebben ons dan ook bij meer dan één gelegenheid niet slechts tegen de wetsvoorstellen verzet, maar van de nakoming van die bepalingen de nodige moeilijkheden in de toekomst voorspeld.

Inderdaad zijn die moeilijkheden niet uitgebleven. En men heeft zich nu gehaast met een aantal wijzigingen te komen, die in sommige gevallen de mogelijkheid van crematie iets gemakkelijker pogen te maken. De lezer vergis zich echter niet: de onderhavige voorstellen tasten geenszins het uitgangspunt van de meerderheid der Staten-Generaal aan, dat de begrafenis regel, de crematie uitzondering zij. Het discriminatoire element blijft ook in de nieuwe voorstellen onverkort gehandhaafd en het gewijzigde ontwerp zal derhalve voor de humanist even onverteerbaar zijn als de op het ogenblik geldende regeling.

Niettemin koesteren wij waardering voor een aantal pogingen tot verbetering van onbevredigend gebleken toestanden. In de eerste plaats geldt dit voor de afschaffing van het zogenaamde codicil, noodzakelijk om van zijn voorkeur voor crematie te doen blijken. De met dit codicil te verwachten moeilijkheden lagen voor de hand. Volgens het burgerlijk wetboek moet men over zijn verstandelijke vermogens beschikken en niet onder curatele gesteld zijn om zo'n codicil te

kunnen opmaken. Derhalve is de verbranding van het lijk van een persoon, bij wie één dezer gronden van onbekwaamheid zich voordoet, niet mogelijk met alle onaangename consequenties van dien. Men wil nu in de plaats van het codicil een eigenhandig geschreven en ondertekende verklaring stellen, waarin de voorkeur voor crematie wordt uitgesproken en welke verklaring geheel losgemaakt wordt van het burgerlijk wetboek. Een ernstige leemte in de onderhavige wet zal op die manier ondervangen zijn.

Enkele andere verbeteringen zijn voorgesteld met betrekking tot vreemdelingen, jegens hen die juist de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, jegens hen die te enen male niet in staat mogen worden geacht hun wens tot crematie rechtsgeldig tot uitdrukking te brengen en terzake van de gevallen, waarin geen schriftelijke verklaring ter beschikking staat doch de wens van de overledene om gecremeerd te worden niettemin vaststond.

Nogmaals, wij willen gaarne onze waardering uitspreken voor deze en nog enkele andere tegemoetkomingen aan hen, die crematie voorstaan. Zij doen echter niets af aan onze overzwakte overtuiging, dat elke regeling op het gebied van de lijkbezorging onbevredigend blijft zolang begraven rechtens prioriteit boven verbranden wordt gegeven, discriminatie op dit gebied m.a.w. gehandhaafd wordt.

Daarenboven moet ons echter van het hart, dat er aan de voorgestelde regeling zelfs nog het een en ander zal mankeren indien men zich op het uitgangspunt van de meerderheid der Staten-Generaal plaatst, dat namelijk crematie slechts kan worden toegelaten indien de overledene nadrukkelijk de wens daartoe kenbaar heeft gemaakt. Op grond van dit uitgangspunt is immers niet in te zien, dat de president van de arrondissementsrechtbank de verbranding van het lijk van een minderjarige tegen de wens van ouders of voogd zou kunnen verbieden, indien het kind reeds gedurende een jaar vertoeft in een inrichting of huisgezin, waar men zich tegen de crematie verzet. Men zou namelijk met deze bepaling vrede kunnen hebben, indien daarbij slechts te denken ware aan de omstandigheid, dat de ouders bewust en inderdaad vrij het opvoedingsmilieu hadden bepaald. Praktische en geografische omstandigheden kunnen daarop echter een beslissende invloed oefenen. In dergelijke gevallen wordt dus nu ernstig tekort gedaan aan het recht van de ouders op de vrije en achtbare beslissing omtrent de lijkbezorging hunner kinderen. En dit is te minder te verdedigen, omdat het niet voor de hand ligt te veronderstellen, dat aan de gevoelens van de opvoedingsgemeenschap

(Vervolg op pag. 4)

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND — 13e JAARGANG NR. 19 — 27 SEPTEMBER 1958

VERSCHIJNT OM DE VEERTIEN DAGEN

KRITISCH ALLERLEI

In onze wereld met zo veel groot kwaad is het altijd weer het kleine, simpel menselijke goede dat ons houvast geeft in het leven. Er zijn opnieuw enkele vreugdegevendende feiten weer te geven: „De Volkskrant” meldt uit Strampoy (N.Br.), dat daar al zeven maanden lang de zeventienjarige Els Lenaers ziek ligt. Elke morgen en avond passeert langs het venster, waarachter Els — in bed — haar kleine wereld beschouwt, een autobus met Belgische meisjes, die naar Philips in Eindhoven gaan voor hun dagelijkse arbeid. Elke morgen en avond weer groeten die meisjes de zieke Els. Een paar weken geleden stopte de autobus voor de woning van Els, drie meisjes stapten uit. Met een wat verlegen gebaar schonken ze Els bloemen en een splinternieuw radiotoestel, waarvoor ze het geld hadden bijeengebracht.

Menige goede daad blijft onbeloond, maar deze niet. Leiders van de rubriek „Wie goed doet, goed ontmoet” — een uitzending van de Luxemburgse radio-omroep — kwamen toevallig dit staaltje van menselijke solidariteit te weten. Ze stelden zich in verbinding met de Philips-directie, en dit contact had tot gevolg, dat de Belgische meisjes in de Philips-cantine werden gehuldigd. Ze kregen allemaal cadeaus, en één van hen won het gouden polshorloge, dat onder hen werd verloot. En iedere dag weer rijden die meisjes twee keer langs de woning van Els Lenaers; nu groeten ze elkaar niet meer zo schuchter als enkele maanden geleden nog.

Het tweede plezierige feit: de Amsterdammer Theo Hasselo kocht dit voorjaar een botter, die hij „stalde” in de haven van Oudeschild (Texel). Theo stelde zich voor deze zomer in de omgeving van Texel een heerlijke vakantie te hebben, aan boord van zijn botter. Groot was zijn teleurstelling, toen hij enkele weken geleden naar Oudeschild kwam en daar zijn botter zwaar gehavend terug vond. Kennelijk het „werk” van Oudeschildse jongens. Theo stuurde een „open brief” naar de Texelse Courant waarin hij een oproep deed tot die jongens, hun leven te beteren, bij hem aan boord de „vredespijp” te komen roken en gezamenlijk plannen te beramen voor herstel van de botter. Het resultaat van die „open brief” was buiten verwachting verheugend, meldt „De Telegraaf”: er meldden zich zo veel jongens dat Theo hen in ploegen moest indelen. Binnen een paar dagen lag zijn boot weer in de haven, als nieuw!

En wie durft, na zo'n bericht te hebben gelezen, nog te beweren dat „de” jeugd van tegenwoordig zo verdorven is. Nee, dan in de „goede, oude tijd...”

Wenig zaken vermogen ons in het alledaggeven zo te schokken als de lustmoord op een kind. Daarom hebben wij weer met verbijstering gelezen, dat de achtjarige Willem Jan de la Parra uit Utrecht — die zestien maanden geleden spoorloos verdween — door een 28-jarige Utrechtse arbeider in de bossen bij Driebergen is gedood. Zestien maanden lang hebben de ouders van de kleine Wim gehoopt, dat hun kind nog in leven zou zijn, dat het wellicht zou zijn ontvoerd. Nu de dader heeft bekend, nu de martelende onzekerheid verpletterende zekerheid is geworden, gaan onze gedachten diep meelevend uit naar Wims ouders.

Deze lustmoord legt weer een merkwaardige leemte bloot in onze rechtshuishouding. De dader was reeds lang een bekende van de Utrechtse politie, omdat hij eerder voor een zedendelict was gestraft. Hij heeft daarvoor gevangenisstraf gekregen, maar werd daarna weer op de maatschappij, op eventuele nieuwe slachtoffers losgelaten. Dit achten wij een (zacht gezegd) merkwaardige situatie: bedrivers van zedendelicten zijn veelal geestelijk of lichamelijk abnormaal, zijn én blijven veelal gevaarlijk voor anderen. Wij pleiten hier per se niet voor levenslange opsluiting van deze lieden, wel voor verregaande, ingrijpende psychische en medische behandeling. Bij mistukking daarvan: voor afzondering in inrichtingen, waar men deze mensen onder voortdurende controle kan houden, zonder hen tot „de cel” te veroordelen. Wij weten, dat verscheidene psychiaters zich ook het lot van dergelijke misdadigers aantrekken, maar wij menen te weten dat lichamelijke behandeling nog niet diepgrijpend genoeg mag zijn. Toegegeven: het probleem is veel ingewikkelder en veelomvattender dan wij hier kunnen verklaren, maar het eist ons aller aandacht.

Opmerkelijke dingen heeft de Leuvense hoogleraar prof. Walgrave over het humanisme gezegd, tijdens de slotzitting van de (R.K.-) Theologische Week in Nijmegen. Volgens „De Volkskrant” (26-7) verklaarde hij, dat „het christelijke humanisme de positieve hoofdgedachten aanvaardt van het hedendaagse humanisme, zoals de onherleidbaarheid van het vrije, bewuste leven tot de onbewuste wetmatigheid van natuur en instinct; de opgave van de mens, om zijn menszijn hier op aarde in de natuur te ontplooiën en op de natuur te veroveren; de aardse zin van cultuur en geschiedenis als uitbreiding van het rijk der bewuste vrijheid; de aardse gang van de mens naar een ideale menselijkheid in een ideale gemeenschap; de gelijkwaardigheid van alle mensen en het gelijke recht van alle volkeren om aan die ge-

meenschappelijke opgang deel te nemen en daartoe met alle middelen geholpen te worden.”

Men zal zich niet verwonderen te vernemen, dat prof. Walgrave ook ernstige bezwaren heeft tegen het „hedendaagse humanisme”. Dat „volgens het atheïstische humanisme” — zoals hij het volgens „De Volkskrant” noemde — „de mens God schiep naar zijn eigen beeld” (en niet, volgens bijbelse opvatting, andersom) kan hij niet accepteren. „Hiertegen nu protesteert het christelijke humanisme”, zei hij. Hetgeen wij van deze rooms-katholieke geleerde ten volle kunnen begrijpen en aanvaarden. Dat zijnerzijds een diepgaande poging is gedaan tot beter begrip en waardering van „het hedendaagse humanisme”, daarvoor kunnen wij slechts dankbaar zijn.

Het Parool” van 9 september waarschuwt ernstig tegen twee nieuwe „damesbladen” die binnenkort verschijnen: „Romance” en „Rosita”. Niet, dat het in ernst iets tegen „damesbladen” als zodanig zou hebben, wel omdat beide bladen zich aandienen als „neutraal” te zijn, terwijl beide uitgaven zijn van rooms-katholieke maatschappijen. „Romance” verschijnt bij de Geïllustreerde Pers, die ook „Margriet” en „Revue” uitgeeft, „Rosita” komt uit bij „De Spaarnestad”, die ook de „Katholieke Illustratie”, „Beatrijs”, „Panorama” en „Libelle” het licht doet zien. Het voornaamste bezwaar van „Het Parool” richt zich tegen de brieven-rubrieken in al die damesbladen, waarin jonge vrouwen die in moeilijkheden zijn geraakt, en zich tot de redacteuren van die bladen richten, van anonieme of van pseudoniemen voorzien scribenten „wijze raad” krijgen, raad die — „Het Parool” legt daarop de nadruk — „altijd getoetst is aan de katholieke zedeleer”.

Nergens in het artikel van „Het Parool” vinden wij aangeduid, dat dit blad bedenkingen aanvoert tegen de rooms-katholieke zedeleer als zodanig, wel tegen het feit, dat die zedeleer in een zogenaamd „neutraal” jasje is gestoken, zodat zij voor niet-ingewijden onherkenbaar is geworden. H.P. meent te mogen veronderstellen, dat „de ongetwijfeld naar beste weten gegeven raad wellicht heel anders

zou zijn uitgevallen, wanneer zij (die raad nodig heeft) zich om advies had gewend tot iemand, die een humanistische levensvisie is toegedaan of een reformatorische christen is”. Wij sluiten ons van harte aan bij de gefundeerde kritiek, die „Het Parool” heeft geuit tegen de signaleerde schijnneutraliteit.

Gestapo-leden, die tijdens Duitslands capitulatie nog lid waren van dat gehate instituut, kunnen geen aanspraak maken op staatspensioenen. Ook hebben zij geen recht op herstel in hun vroegere overheidsfunctie. Deze niet voor tweemaal uitleg vatbare uitspraak heeft het Westduitse rechterlijke college gedaan, dat zich bemoeit met het administratieve recht. Zijn uitspraak is in overeenstemming met die van het grondwettelijke gerechtshof, meldt „De Volkskrant”.

Het zou op z'n minst zonderling zijn geweest, als oud-Gestapoleden als ex-ambtenaren waren behandeld. Op een dergelijke, nu afgewezen beslissing hadden die lieden aangestuurd.

In het vorige nummer hebben wij uitvoerig de aandacht gevestigd op het schandelijke vonnis, gevelde tegen Jimmy Wilson, een neger die zich aan diefstal van 1.95 dollar (f 7.50) zou hebben schuldig gemaakt. Met verbijstering hebben wij nu gelezen, dat het hooggerechtshof van Alabama het doodvonnis heeft bevestigd. Helaas, herhaaldelijk moeten wij constateren, dat „recht” ook al een van de vele begrippen is, die soms ernstige symptomen van devaluatie vertonen. Het hooggerechtshof van Alabama heeft aan dit betreurenswaardige verschijnsel zijn deel bijgedragen.

Gouverneur James Folsom heeft wéér aangekondigd, Wilson te zullen begenadigen. Het lijkt niet zo vreemd te veronderstellen, dat Foster Dulles' verklaring „Het buitenland begrijpt niets van een dergelijk vonnis”, Folsom's mededeling heeft uitgelokt. Inderdaad begrijpt „het buitenland” geen zier van een doodstraf, die eventueel zou worden voltrokken voor diefstal van f 7.50. Vraag: „Zou het vonnis van gerechtshof en hooggerechtshof ook zo zwaar zijn uitgevallen als Jimmy Wilson een blanke was geweest...?”

Paestum

De zuilen zijn vluchtig verguld
een oeroud zwijgen heeft zich opgericht
uit de getijden der vergankelijkheid.
En onberoerd staat dit verweerd geweld
boven den wirwar en het gekrioel
der mierennesten, en het zichzelf
verdelgend menselijk gewoel.
Geen bloem, geen schaduw zijn gebleven
gelijk zij waren op den eersten dag
en elken nacht een ander firmament
vol nieuwe sterren, boven het onveranderd regiment,
den gouden trouw der zuilen;
onaangedaan, en onaandoenlijk voor het huilen
van de hartstocht en haar hoog getij.
Dertig eeuwen dreven in een regen voorbij.

H. Marsman, uit „Verzamelde Gedichten”, uitg. N.V. Em. Querido's Uitgevers-Maatschappij, Amsterdam 1945.

Humanisme metterdaad (6)

Het moeilijke werk van de bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden

In de vorige vijf artikelen over praktisch humanisme nam het begrip „geestelijke verzorging” een centrale plaats in. Uiteraard, want de praktische kant van ons werk bestaat hoofdzakelijk uit een dergelijke verzorging.

Maar in dit laatste artikel van deze serie dat gewijd is aan de arbeid van de bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, raakt de geestelijke verzorging een beetje op de achtergrond. Niet dat deze hulp bij dit stuk werk van ons Verbond zou kunnen worden gemist – integendeel! – maar omdat, zoals mevrouw D. Heroma-Meilink, de secretaresse van de Landelijke stichting voor bureaus van levens- en gezinsmoeilijkheden, het uitdrukt: „dit werk voornamelijk van psychisch-hygiënische aard is”. (Wij staan hierin overigens niet alleen, een dergelijke situatie valt ook waar te nemen bij de protestants-christelijke bureaus – alleen bij de rooms-katholieke bureaus neemt de geestelijke verzorging wel een grote plaats in, omdat de geestelijke zo’n belangrijke rol in het bureau speelt.)

Hoe werken onze bureaus?

Elk ervan is samengesteld uit een team (om maar eens een modewoord te gebruiken), waarin tenminste drie personen zitten: een psychiater, een psychiatrisch geschoolde maatschappelijke werkster en een geestelijke raadsman of raadvrouw. De maatschappelijke werkster is de centrale figuur; zij houdt het spreekuur, waarop de mensen met hun moeilijkheden voor de draad komen. Elk „geval” wordt echter door het driemanschap bestudeerd en besproken. De psychiater geeft zijn adviezen, de geestelijk raadsman/vrouw doet – om het eens wat oneerbiedig uit te drukken – de levensbeschouwelijke duid in het zakje. De geestelijke raadsman/vrouw

heeft het daarbij misschien wel het moeilijkst. Want omdat hij (of zij) evenals de psychiater zelden met de cliënten in persoonlijke aanraking komt (de moeilijkheden betreffen voor het merendeel geestelijke stoornissen en storingen bij de aanpassing op maatschappelijk terrein, in allerlei gradaties), dient hij toch de hulp die zijn levensbeschouwing biedt, op de juiste wijze en op het juiste moment in het geding te brengen. Zijn diensten zijn onmisbaar, maar hoe hij dit moet verrichten, moet hij zelf uitmaken. Zijn daarom reeds eenzame positie wordt nog verlatener door het feit, dat de stichting aan de psychiater en de maatschappelijke werkster niet de eis stelt, dat zij leden van ons Verbond of zelfs uitgesproken humanisten zijn. Het enige wat in dit opzicht van hen wordt verlangd is, dat zij positief buitenkerkelijk zijn, dat zij niet alleen maar „niks” zijn. Hun bekwaamheden op het gebied van psychiatrie, psychologie, geestelijke hygiëne en maatschappelijk werk staan derhalve op de voorgrond.

Stevig gefundeerd

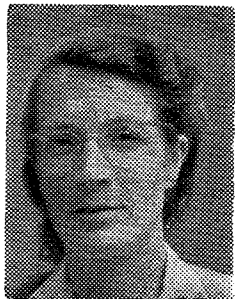
Hieruit blijkt al direct, dat onze bureaus stevig zijn gefundeerd en dat zij nooit – zoals anders kort na de oorlog – hebben geleden aan dilettantisme. Wat dit betreft hebben de toewijzingen van subsidies dan ook nooit moeilijkheden gegeven. Onze bureaus voldeden van stonde af aan aan de richtlijnen die door de Nationale federatie voor de geestelijke volksgezondheid werden gesteld, richtlijnen die ten doel hadden het gebeunhaas op dit terrein te bestrijden.

Dit verklaart tevens waarom ons Verbond tot nu toe slechts over vier bureaus beschikt (n.l. te Amsterdam, Haarlem, Utrecht en Eindhoven). De stichting zoekt en selecteert uiterst zorgvuldig, voordat zij de grote stap tot oprichting van een bureau onderneemt. Het mag daarom veel betekenend – en in zekere zin beschamend voor hen die het aangaat! – worden genoemd, dat er bijvoorbeeld nog geen bureaus in Rotterdam en Den Haag konden worden gevestigd...

De behoefte aan deze bureaus deed zich kort na de Tweede Wereldoorlog sterk gevoelen, toen vele gezinnen en huwelijken op een of andere wijze waren ontwricht. Zij die op onze hulp prijs stelden, kwamen toen terecht bij de maatschappelijke werkster van Humanitas, die – van hoe goeden wille ook – al gauw bemerkte, dat zij dit soort moeilijkheden er niet ook nog eens bij kon hebben. De problemen waren daarvoor te veel van psychische en morele aard. Zo kwamen het Verbond en Humanitas ertoe in nauwe en voortreffelijke samenwerking de bovengenoemde landelijke stichting in het leven te roepen.

Onder diegenen die zich tot onze bureaus om hulp wendden, bevindt zich, zoals wij al enigszins aanduiden, een vrij groot percentage, dat te kampen heeft met ernstige moeilijkheden in de omgang met anderen, zowel in geestelijk – vandaar de noodzaak om een psychiatrisch geschoolde maatschappelijke werkster in dienst te nemen – als in maatschappelijk opzicht. Het klinkt op het eerste gehoor misschien wat vreemd, maar juist t.a.v. deze cliënten heeft de geestelijke raadsman/vrouw een belangrijke rol te vervullen.

Niet zozeer in therapeutisch opzicht, want het is juist te doen om de mensen die thera-

Mevr. D. Heroma-Meilink

peutisch niet te helpen zijn. Maar vooral deze mensen mogen wij, nu ze zich eenmaal in hun nood tot ons hebben gewend, niet in de steek laten! Het contact met het Verbond, het contact met geduldige, luisterende mensen, met mensen die hen niet van meet af aan links laten liggen, heeft soms toch een goede en heilzame werking op deze geestelijk gestoorde figuren.

Dat onze bureaus zoveel zeer moeilijke en dikwijls niet of ternauwernood te helpen gevallen te verwerken krijgen, vindt ten dele zijn oorzaak in het feit, dat de bureaus en hun specifieke taak nog te weinig bekend zijn. Velen worden naar ons verwezen, als het eigenlijk al te laat is. Dat vergroot tevens de moeilijkheden van de stichting bij haar poging goede leiders voor nieuwe bureaus te vinden. Hulp te moeten bieden in gevallen die men eigenlijk al direct als hopeloos kan kenschetsen, werkt zeer ontmoedigend. Daar komt nog bij, dat men een eenzame positie bekleedt en dat men altijd met zijn neus in andermans onttellende moeilijkheden zit gedrukt. Hulp aan kinderen bij wie nog vrijwel alles valt te repareren is een veel dankbaarder werk; de zuigkracht van zulke instituten op degenen die onze bureaus zouden moeten leiden, is dan ook groot.

Toch is er een zekere kentering merkbaar. Van de tweehonderd mensen die onze bureaus jaarlijks bezoeken, komt ruim de helft uit eigen beweging of op aanraden van kennissen (en als men beseft hoe weinig mensen zich „willen laten raden”, dan kan men dezen ook wel tot de vrijwillig gekomenen rekenen); de minderheid wordt gestuurd.

Nog steeds – maar dit terzijde – is men er klaarblijkelijk huiverig voor om met moeilijkheden die niet van lichamelijke aard zijn, naar een deskundige te stappen. Velen lijden nog aan een hardnekkig vooroordeel, dat welhaast onuitroeibaar schijnt. Is een geestelijk of moreel ongemak dan beschamender dan een lichamelijke kwaal?

Is het nu wel nodig?

Men zou zich kunnen afvragen, of het nu werkelijk wel nodig is, dat deze bureaus gegrondvest zijn op een bepaalde levensbeschouwing, m.a.w. of men niet zou kunnen volstaan met algemene, zo men wil, neutrale bureaus. Deze vraag dringt zich des te sterker op, als men voor ogen houdt, dat dit werk in de eerste plaats van psychisch-hygiënische aard is.

Er zijn zwaarwegende argumenten voor en tegen. Het sterke medische aspect schijnt tegen verzuiling te pleiten, maar het feit, dat er toch een aantal mensen is dat bewust een bureau kiest dat een levensbeschouwing als ondergrond heeft, pleit ervóór.

Er is over dit punt op het ogenblik een ernstige discussie in de stichting gaande. Daarom willen we hier op dit ogenblik dan ook geen uitspraak doen, maar het probleem slechts stellen. Het is goed, dat men van het bestaan van deze discussie weet, misschien doet zich over enige tijd de gelegenheid voor de gedachtenwisseling algemeen te maken.

SCH.

Omdat men vroeg...

DEZE SERIE over ons praktisch werk is met dit artikel ten einde. Hoewel wij ons ervan bewust zijn, niet alle aspecten te hebben aangeroerd, noch ons verbeelden, dat wij elk wel beschreven stuk praktische arbeid aan alle zijden in het licht hebben gesteld, hopen wij toch erin geslaagd te zijn u een algemeen beeld te hebben gegeven van het zeer concrete werk dat ons Verbond in de praktijk verricht.

Sommigen uwer zullen misschien tot hun verbazing of schrik hebben bemerkt, dat bepaalde delen van onze arbeid nog gering van omvang zijn, zo uitzichtloos, zo ingeklemd tussen wanbegrip en moeilijkheden. Zij mogen beseffen, dat ons Verbond al dit werk heeft aangevat, omdat men erom vroég, omdat men ons nodig had. Het Verbond kon niet wachten, had geen tijd om te organiseren. Het parool was en is nog: Erop uit! er verkeren mensen in nood, redden wat er al experimenterend te redden valt!

Al doende leren wij. Wie ziet, dat een medemens op het punt staat te verdrienen, gaat toch geen zwemlessen nemen, omdat hij de zwemkunst niet helemaal machtig is?

Osborn — kwakzalverij van de ergste soort

Er zijn motieven om de Osborn-beweging in onze kringen volkomen te negeren. Wanneer de medicus-theoloog Dr. F. A. Nolle, directeur van het Diaconessenhuis in Leiden en J. H. Plokker, geneesheer-directeur van de Hervormde psychiatrische inrichting in Leidschendam hun min of meer vernietigende oordelen uitgesproken hebben (vooral het oordeel van Dr. Nolle is radicaal: „ontstellend pastoraal bedrog... trieste werkelijkheid bewijst de leugen... enige controle: Mevrouw Osborn, die op medisch gebied volslagen leek is en handig selecteert... artsen en geestelijken moeten de stukken maar weer lijmen...”), dan krijgt men als onkerkelijk mens het gevoel: laten zij dat verder onder elkaar maar uitvechten!

Toch zijn er enkele aspecten, die ons tot spreken nopen.

In de eerste plaats zal ieder die iets van deze bijeenkomsten meemaakte met mij geschrokken zijn van het banale, platvloerse karakter dezer toespraken. Van logica en rede, die men in een predikatie toch verwacht, is bij deze man niets te vinden. Van de verheven cultuur, die ook de verstoktste vrijdenker, toch nog wel in de christelijke geloofsbelijdenis aan kan treffen is hier

(Slot van pag. 1)

ernstiger tekort wordt gedaan door het cremeren van haar tijdelijke pupil dan aan de gevoelens der ouders. Te overwegen valt immers in dit verband nog, dat eventuele crematie niet ter plaats maar elders wordt voltrokken. Het gekozen systeem zou tot gevolg kunnen hebben, dat de voorstanders van crematie een „zwarte” lijst gaan aanleggen en publiceren van inrichtingen en gezinnen, waarin de hier geschetste moeilijkheden te verwachten zijn; wij zouden het zeer betreuren indien het zover moest komen.

Evenmin in overeenstemming met het principiële uitgangspunt van de meerderheid der Staten-Generaal moet geacht worden de — ook thans nog gehandhaafde — bepaling, dat elke gemeente tenminste één algemene begraafplaats moet hebben, doch dat publiekrechtelijke lichamen zelfs niet mogen deelnemen of steun verlenen aan de oprichting en instandhouding van crematoria. Het betreft hier een discriminatie, die niets meer te maken heeft met het gezichtspunt, dat „crematie slechts wordt toegelaten indien de overledene daartoe uitdrukkelijk de wens te kennen geeft.”

En tenslotte is daar dan nog de bepaling van artikel 42 der onderhavige wet, krachtens welke overtreders van de wet ontzet kunnen worden uit het recht bestuurder te zijn van een vereniging die een crematorium opricht, instandhoudt of gebruikt of werkzaam te zijn bij een crematorium. Ook in dit geval bestaat er geen enkele grond om wel een dergelijke sanctie te stellen op het gedrag van bestuursleden van een vereniging die een crematorium opricht enz. doch de bestuurders van een kerkelijke gemeente of van een vereniging die een bijzondere begraafplaats aanlegt, instandhoudt of gebruikt, of zij die werkzaam zijn bij een algemene of bijzondere begraafplaats vrijuit te laten gaan.

Neen, er blijft aan de wet op de lijkbezorging nog wel het een en ander bij te vijlen, zelfs indien men zich tegenstribbelend voorlopig neerlegt bij het in de Staten-Generaal op dit terrein bereikte „compromis”.

ROETHOF

niets, maar dan ook niets meer over. Met een grof rock-en roll tam-tam enerzijds en met alle verfijningen van de reclametechniek anderzijds bewerkt Osborn zijn gedweeë kudde en als men het veld verlaat heeft men alleen maar stof tot denken over deze macabere devaluatie van waarden.

Ons onvermogen vele ziekten radicaal te genezen stemt ons bescheiden en het zou dwaas-kleinzielig zijn Osborn's successen uit jaloezie te willen kleineren, maar wanneer we horen en zien wat een leed en verdriet deze man achter zich laat, wordt het protest met nadruk in ons wakker: dat overschrijdt de grenzen! Goed, de kerk moet weten wat hij toelaat (in Den Haag werd één der kerken in de morgenuren voor de groep beschikbaar gesteld), maar de gemeentelijke autoriteiten hebben deze man de gelegenheid gegeven in het openbaar op gemeentelijke terreinen te spreken. Daar hebben de tenten gestaan, waarin talrijke zieke en invalide mensen tevergeefs op hun genezing moesten wachten, waar zij de diep-ontmoedigende troost mee naar huis kregen dat hun geloof weliswaar niet bijster groot was, maar dat zij zich maar moesten verheugen in het lot diergenen, die wel genezen waren, hal-leluja!

Daar op de openbare terreinen werd kwakzalverij van de ergste soort bedreven, ofschoon wij een wet bezitten die zich bezig houdt met het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunde. De theoloog-medicus Nolle spreekt over bedrog en terecht. Wanneer een lijder aan toevallen op een bijeenkomst komt vertellen dat hij genezen is, dan hopen wij dat van harte voor hem, maar Osborn kan en moet weten dat toevallen soms dagen of weken wegblijven en dat het dus bedrog is deze man voor te stellen als iemand die vanavond genezen is. Een Parkinson-lijder, die mij bekend is, werd als een genezen geval gefilmd, ofschoon de arme man nog steeds noch lopen, noch praten kon.

In een interessant artikel in het Vaderland gaf Plokker een opsomming van de vele wondergenezers en hun aanhangers, die er in de loop der eeuwen geweest zijn. Het behoeft nauwelijks gezegd dat dit bijgeloof aan behoeften van de massa voldoet. Niet het wonder van de wetenschap en van de resultaten die scherpzinnig en creatief denken ten bate van de lijdende mensheid verschaft brengt de massa in beweging, maar de kwakzalverij en het bijgeloof, omdat mensen, die het leven niet aankunnen, die met name ziekte en dood niet kunnen aanvaarden op een of ander manier toch weer hun heil in een irrationeel systeem zoeken en vaak ook vinden, omdat dit in ieder geval een geloof is (zolang zij het zelf althans geloven!) en omdat een groot deel van onze ziekten en kwalen vergaand door psychische factoren beïnvloed wordt. Die kant van ziekte die door psychische factoren beïnvloed wordt, kan als zodanig ook door wondergenezers geholpen worden. De grote successen van Osborn c.s. wijzen op een verzwakking van het kerkse geloof, want deze bewegingen, zoals de meeste reveilbewegingen, ontstaan in verzet en als reactie op het orthodoxe geloof.

De trieste excessen, waartoe deze sekten kunnen komen moeten wij dus ten dele door het feit verklaren dat deze bewegingen zich los maken van de min of meer goed gedisciplineerde geloofsvormen van de kerk, voor een ander deel door de persoonlijkheid van de leiders dezer sekten. Plokker vertelt hoe men bij deze lieden

altijd weer geboorneerde, fanatieke lieden vindt, die psychisch meestal min of meer abnormaal waren. Ook bij Osborn wordt men getroffen door het fanatisme, de bezetenheid, de kritiekloosheid en ruwheid, waarmee hij zijn volgelingen meesleept.

Wat moet men hiertegenover stellen? De beste bestrijding van de heksenvervolging bestond in vast houden aan de regels van de wet. Als heksen geen gewicht hebben op de weegschaal, goed, laten we dan nauwkeurig wegen. Laat het heksenproces openbaar geschieden volgens de regels van het recht; laat men bewijzen, laat ze zich verdedigen. Dit geldt naar mijn mening bij ieder bijgeloof. Directe bestrijding heeft geen enkele zin. Deze mensen zijn horend doof en ziende blind en hoe afwijzender en vijandiger onze kritiek is, hoe steviger zij zich in hun redeloze geloof zullen verschansen. Daarenboven hoe rustiger en waardiger onze houding is, zonder zelfverheffing en minachting, hoe meer kans wij hebben dat de teleurgestelden in deze kringen vroeg of laat toch weer bij ons terecht zullen komen (Het blijft trouwens mijn mening dat ook wij een geloof hebben, dat ook wij niet kunnen leven, niet gezond kunnen zijn en het leed in ons leven niet kunnen aanvaarden, wanneer wij niet ergens geloven in ons eigen bestaan en leven).

Wat dan wel? Aan de autoriteiten vragen of de wet hier wel toegepast wordt, aan de betrokken inspecteurs van de volksgezondheid vragen, of zij hier geen taak hebben. Het bericht dat de Groningse inspectie is gaan kijken, nauwkeurig gevolgd heeft en met de wonderman gesproken heeft, is dan ook buitengewoon verheugend en wij vragen ons af, waarom dit in Den Haag niet gebeurd is. Het feit van de controle alleen al werkt heilzaam.

Ook publikatie mits op zakelijke wijze en door goed geschoolden en deskundigen. Niet zoals Het Vrije Volk zich hier van zijn taak meende te moeten kwijten met een sensationele opwindende reportage en het opsommen van dubieuze winstpunten (1. In de al te stille vijver van de kerk is een steen geworpen 2. De Kerk moet opnieuw gaan peinen over de vraag: zijn er niet vele krachtbronnen in onze gemeenschap die nooit zijn aangeboord? 3. Tienduizenden gaan luisteren, menigten worden aangestoken en hebben een belevenis. Wie een boodschap wenst te brengen in deze wereld, kan daar van leren 4. Half Nederland discussieert en debatteert over zaken die de massa en de enkeling ten volle raken.)

Er zijn in dit verschijsel naar mijn mening zeker twee punten die ook voor ons de overdenking waard zijn.

1. Het is zeker dat z.g. psychische factoren invloed uitoefenen op het ontstaan en beloop van vele ziekten. Hoe ver dit gaat en hoe ver dit waar is, laat zich met zekerheid niet zeggen. Het is echter een zekerheid, die de betekenis van een evenwichtig en uitgebalanceerd leven weer eens onderstreept: de vraag blijft echter wat we hier onder dienen te verstaan. Het is b.v. zeker ook niet waar dat het uitschakelen van emoties gezondheid en werkelijk evenwicht in de hand werkt.

2. Het tweede punt, dat niet minder boeiend ook voor ons is, raakt de vraag of ons geloof, onze levensbeschouwing waarde heeft voor onze geestelijke gezondheid en daarmee ook voor onze lichamelijke gezondheid. In principe kan ik mij voorstellen dat iemand verscheurd door innerlijke tegenstrijdigheden, die hij ook lichamelijk als een ziekte verwerkt, door een humanistische levensbeschouwing, of geloof, eventueel levensovertuiging, de rust vindt, die heilzaam voor hem is. Dus: wondergenezingen door geloof of levensovertuiging?!

Wie ontkent dat dit boeiende vraagstukken zijn? V. W. D. SCHENK

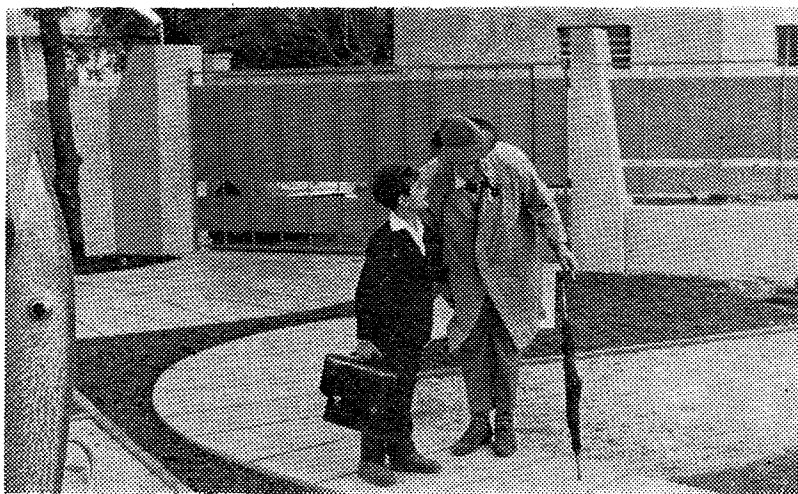
‘Mon Oncle’ een nieuwe film van Jacques Tati

Negen jaar geleden maakten we kennis met een figuur, die ondanks het feit dat hij nog maar drie films heeft vervaardigd een heel aparte, welhaast unieke plaats inneemt in de wereld der cinematografie. Toen draaide in onze bioscopen de film „Jour de Fête”, met Jacques Tati als regisseur en als hoofdrolspeler en sindsdien is ons zijn lange, uitgerekte silhouet en zijn stuntelig-beminnelijke manier van voortbewegen vertrouwd geworden. Overigens heeft hij het postbodepakje uit „Jour de Fête” aan de wilgen gehangen en, in „Les Vacances de Monsieur Hulot”, een nieuwe figuur gecreëerd, die ook in zijn nieuwe film „Mon Oncle” optreedt. Dat is monsieur Hulot, pas compleet met mal hoedje, pijp en te korte broek waardoor zijn voeten immens groot lijken.

De monsieur Tati, die zich ter gelegenheid van de vertoning van zijn film „Mon Oncle” aan de Amsterdamse pers voorstelde had overi-

is in de eerste plaats filmregisseur en meer dan de grote mime Charley Chaplin, met wie hij zo vaak wordt vergeleken, gebruikt hij zijn eigen figuur als pion in het spel.

In zijn films vraagt Tati zich als het ware met een zekere verwondering af, of ons leven door de vele technische verworvenheden nu werkelijk niet alleen prettiger, maar ook veel gemakkelijker is geworden. In „Mon Oncle” zijn eerste kleurenfilm, is monsieur Hulot „Oncle” Hulot geworden, oom van het zoontje van zijn zuster dat in een modern modelhuis zeer hygiënisch wordt opgevoed. Oom Hulot, de beminnelijke verstrooide vrijgezel die in een rommelig, ouderwets huis in een oud Parijs quartier woont oefent een onweerstaanbare aantrekkingskracht op het kind uit. In het begin van de film, de verrukkelijke scène met de straathondjes die op de maat van een tintelend muziekje onbezorgd het pootje heffen zowel tegen vuile, afbrokkelende als on-

gens slechts weinig gemeen met zijn schaduwbeeld monsieur Hulot. Hij droeg een onberispelijk kostuum, hij rookte geen pijp, maar bovenal was hij weliswaar beminnelijk doch geenszins stuntelig en evenmin afkerig van praten. Zijn expressieve gebaren waren eerder bedoeld om zijn woorden te ondersteunen dan om ze te vervangen. En dat zal ook niemand verwonderen die weet hoe lang en hoe intensief hij werkt aan zijn films, die praktisch eenmansfilms zijn. Hij

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in AMSTERDAM kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 143 II, Amsterdam-Z.

Lezingen voor de radio

28 september, 9.45 uur (VARA): Dr. Albert Haan over „Het onredelijke oordeel”.

29 september 15.45 uur (AVRO): Mej. M. Dijkstra over „De functie van het maatschappelijk werk voor de enkeling en voor de maatschappij”.

De tekst van deze lezingen is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, door storting of overschrijving op giro nr. 30.49.60 of door insluiting van f 0,25 aan geldige postzegels.

berispelijk betonnen muren, daarbij ietwat schichtig bijgestaan door een uit een luxe-flat ontsnapt luxe-hondje met een keurig dekje, is eigenlijk de hele intrige gegeven.

Van een verhaal is nauwelijks sprake: we zien een aaneenschakeling van kostelijke cabaretstukjes, die evenwel zuiver film zijn omdat de humor praktisch nooit op de dialoog berust doch visueel of auditief is. Monsieur Hulot is, zoals men zich herinneren zal, zeer zwijgzaam en monsieur Tati werkt voornamelijk met geluiden: warme, menselijke geluiden in het oude quartier en koude, mechanische in het plastic-huis. En met kleuren: koude, harde in de flat, warme, levende, gemaakte op en om het pleintje waar monsieur Hulot verblijft houdt. Die oncle Hulot doet eigenlijk nooit echt gek; hij beweegt zich hoffelijk, beminnelijk en onaantastbaar door het leven, hij lacht zijn moderne zuster en zwager beslist niet uit, o nee, maar hij kan het niet helpen dat hij door zijn verschijning hun robot-bestaan belachelijk maakt. Hij is volstrekt passief, aanvaardt de baantjes die voor hem worden gecreëerd, beklagt zich niet wanneer het door de „Tücke des Objekts” weer mis gaat en laat zich aan het eind van de film zelfs naar de provincie sturen. Hij is niet zielig en niet tragisch, hij is een buitenstaander, een reiziger zonder bagage, te weinig gehecht aan wereldse zaken om ooit dupe te kunnen worden.

Het is zeer verleidelijk om naar aanleiding van „Mon Oncle” uitgebreid aan het „hineininterpretieren” te slaan. Wij zullen dat niet doen doch volstaan met de constatering, dat het een film is voor fijnproevers, misschien een tikje te gerekt doch vol kostelijke vondsten.

WILLY BERG

Voorlichtingsfilm N.V.S.H.: Kringloop

Teneinde haar voorlichtend werk alom in de lande visueel te ondersteunen heeft de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming door de stichting Film en Wetenschap een film laten vervaardigen, die zich bezighoudt met de voornaamste aspecten van het seksuele leven van de mens. Zij heeft daarmee het spits afgebeten: Nederland is het eerste land waar men tot een dergelijk initiatief is overgegaan en in Amerika, Engeland, Zweden, Duitsland en België bestaat er dan ook reeds grote belangstelling voor.

Het materiaal voor de film „Kringloop” vormde een groot aantal tekeningen, gemaakt door de arts-tekenares mevrouw H. L. Blumenthal-Rothschild, en haar medewerkers. „Kringloop” draagt haar naam niet ten onrechte, het is inderdaad een kringloop die ons wordt vertoond. Zij begint met de ontwikkeling van het kind in het moederlichaam, daarna komt de ontwikkeling van jongen en meisje tot geslachtsrijpheid,

de ontmoeting der sexen, de bevruchting van de eicel, de ontwikkeling van het kind in het moederlichaam en de geboorte, waarmee de kringloop zich sluit.

Ongetwijfeld zal de N.V.S.H. aan deze duidelijke, medisch volkomen verantwoorde instructie-film, die volkomen aan haar doel beantwoordt, een grote steun hebben bij haar zo belangrijke voorlichtende werk. Het commentaar werd ontworpen door mevrouw H. F. Fortuin-Blitz en voor de film bewerkt door Max Dendermonde. Het is een verheugend feit, dat „Kringloop” niet alleen is goedgekeurd voor personen boven de 18 jaar, maar bovendien het praedicaat „culturele film” heeft gekregen. Het ligt in de bedoeling in het komende winterseizoen een tournee te maken door het gehele land, waarbij een arts de film zal toelichten en eventuele vragen zal beantwoorden.

Rapport Ned. Herv. Kerk wijst kunstmatige inseminatie af

Voor mij ligt het rapport over de kunstmatige inseminatie bij de mens dat uitgebracht werd door een speciale commissie voor de Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Het blijkt dat in dit rapport de k.i. (kunstmatige inseminatie) met slechts één uitzondering volledig verworpen wordt. De uitzondering betreft de k.i. met het sperma van de eigen echtgenoot. De argumenten tegen de k.i. met het sperma van een derde bij een gehuwde vrouw met medeweten van de wettige echtgenoot wegen voor deze commissie veel en veel zwaarder dan de voordelen, die nauwelijks aangeroerd worden. Het belangrijkste argument is dat het huwelijk hierdoor aangetast wordt. De vrouw wordt weliswaar moeder, zegt het rapport, maar de man wordt geen vader en daardoor krijgt het huwelijk een ander karakter. Alles draait blijkbaar om de waarde, die men aan het huwelijk toekent. Wanneer men zou aannemen dat het huwelijk een levensgemeenschap is, waarvan het karakter in de loop der jaren verandert en dat met beider medeweten en instemming veranderd kan worden, dan zou men zijn bezwaren niet zo hoog nemen. Blijkens het rapport is het huwelijk „een lichamelijk-geestelijke, totale levensgemeenschap waarin man en vrouw alle smarten en alle vreugden samen ontvangen om zo de Heer te dienen, die deze levensgemeenschap ingesteld heeft.”

Deze formulering dekt zich echter niet met de werkelijkheid, noch met het door de Kerk gekoesterde ideaal. Van de „totaliteit” immers komt praktisch niets terecht en totaliteit is eigenlijk een aan de romantiek ontleend ideaal dat misschien wel teruggaat tot de ketterijen van de troubadours!

Ook is door iedereen aanvaard dat een huwelijk in de loop der jaren verandert. In de praktijk houdt de Kerk zich dan ook menigmaal niet aan deze formule, hanteert hem echter met de zekere willekeur.

Het is b.v. merkwaardig te bedenken dat het echtpaar dat een kind aanneemt „de door God in de kinderloosheid gegeven opdracht” volgens de kerkelijke opvatting niet negeert. Weliswaar is hier sprake van een gelijkstaan van beide partners, maar niemand zal ontkennen dat het oor-

spronkelijk gegeven huwelijk hier diepgaand verandert. Voorzover mij bekend is accepteert de Kerk ook echtscheiding onder bepaalde voorwaarden! Ook dat klopt niet met totaal en onveranderlijk.

De Kerk heeft blijkbaar toch behoefte aan scherpe uitspraken, maar wij kunnen het moeilijk als een verdieping van de ethiek zien als men op dit gebied (dat der k.i.) blind wil blijven voor talrijke mogelijkheden en variaties. Echtscheiding, k.i. e.d. zijn – daarover zijn wij het allen eens – droevige verwickelingen van een op een of andere manier deraillerend huwelijk maar het zijn ook pogingen om in elkaars belang en in het belang van het samen aangegane huwelijk een oplossing te vinden. Zo zullen we dus tot de conclusie moeten komen dat er uiterst onverantwoordelijke echtscheidingen plaats hebben naast te billijken, dat de k.i. in bepaalde omstandigheden een ondoelmatig middel is om een kinderloos huwelijk te redden, maar er zijn ook huwelijken waar dit geheel anders ligt. Naar mijn mening zien we hier voor ons welke consequenties een opvatting van het huwelijk heeft, die we moeilijk anders dan als statisch, star en levensvreemd kunnen noemen. In de eerste plaats achten wij het huwelijk er voor de mens en niet omgekeerd de mens voor het huwelijk. In de tweede plaats ook al heeft de gemeenschap belang bij een gezond gezinsleven en kan men het huwelijk als het juridische kader van dit gezinsleven zien, het is allerminst zeker dat de k.i. het bedreigde huwelijk nog meer bedreigt! Of er dan ook termen zijn voor een wetgeving op dit terrein wordt ook in dit rapport zeer vaag en onzeker behandeld.

Deze gehele materie blijft vol onzekerheden en vol dubieuze aspecten en ik geloof dat het humanistische rapport een veilige weg begaan heeft door zo weinig mogelijk in positieve uitspraken te vervallen. Zeker is dat de k.i. een zaak is, waarvoor men moeilijk warm kan lopen: er zijn toch wel veel, zeer veel bezwaren aan verbonden en de kans op complicaties voor het echtpaar en het te verwekken kind zijn niet (misschien moet ik schrijven nog niet) te overzien.

V. W. D. SCHENK

„De bekering”

Het zou interessant zijn het oeuvre van Alfred Kossmann uitvoerig te vergelijken met dat van Adriaan van der Veen, beiden begaan met de mens, die voortdurend tekort schiet in zijn menselijkheid, tekort moet schieten zou men willen zeggen. In meer dan één opzicht zou waarschijnlijk in die vergelijking blijken, hoe verwant Kossmann en Van der Veen zijn, ook in hun thematiek. Hier lijkt het echter niet de plaats er dieper op in te gaan.

Kossmann's nieuwste roman *) – beter wellicht: novelle of uitvoerig „kort verhaal” – beschrijft weer een man, die zijn eigen tekorten ziet, ze erkent, ze beleeft en uiteindelijk het beeld, dat hij aanvankelijk van zichzelf heeft gevormd en dat zeker „de anderen” zien, vernietigt. Hier is het een kunstenaar – schrijver, ac-

teur – die zijn onmacht tot liefde, tot leven heeft omrankt met de kunstbloemen van het succes. Er is slechts een scherp-kritische journalist – overigens: ook een machteloze, zelfs in zijn macht – voor nodig om hem aan iedereen, vooral aan zichzelf, te tonen wie en wat hij in wezen is: een ongelukkig mens, evenals Jacques Vrede in „De linkerhand” een volslagen ongelukkige is in een harde wereld.

Nu ik toch „De linkerhand” heb genoemd moet ik bekennen, dat ik deze korte roman ontroerender, zuiverder van vorm ook vind dan „De bekering”. Naar mijn gevoel is „De linkerhand” sterker geïnspireerd, dan „De bekering”, waarin te veel situaties louter bedacht, uitgedacht lijken.

*) Alfred Kossmann: *De bekering*. Em. Querido, Amsterdam.

De mens in het bedrijf

Er zijn vele dikke en dure boeken geschreven over de menselijke verhoudingen in het bedrijf. Deze boeken hebben ons wel het een en ander geleerd over de tussenmenselijke verhoudingen; de mens in de groep; de verhouding mens-machine en over de mens en zijn arbeid.

Wij weten dat goede tussenmenselijke verhoudingen en de vreugde in de arbeid mede afhankelijk zijn van de mate van aandacht, welke ieder mens in het bedrijf ontvangt. Wij weten ook, dat we naar de mens in zijn moeilijkheden moeten luisteren en behulpzaam moeten zijn bij de ontplooiing van zijn persoonlijkheid.

Och, wij weten in theorie eigenlijk zoveel. Zoveel, dat het eigenlijk teleurstellend is, dat er in de praktijk vaak zo weinig van terecht komt. Vindt dit misschien zijn oorzaak in het feit, dat die dikke en dure boeken ons in diepste wezen zo weinig vertellen over dat wonderlijk fenomeen „mens” en meer aandacht schenken aan methodiek?

Hoe het ook zij, in die korte stukjes zou ik u graag willen confronteren met de mens in het bedrijf en dit vooral aan de hand van praktijkvoorbeelden van de mens in zijn vaak grillig en ogenschijnlijk vreemd gedrag. K.

„De man met de zilveren hoed”

Adriaan van der Veen heeft negen korte verhalen, die hij in twintig jaar schreef, verzameld in een bundel onder de titel „De man met de zilveren hoed” (uitgave Querido): dezelfde titel als het achtste verhaal in de bundel. Naar mijn smaak had het boek „Alibi voor het onvolkomen hart” moeten heten – naar het eerste verhaal – want het onvolkomen, herhaaldelijk tekort schietende menselijke hart is het thema, dat in vrijwel alle verhalen plaats eist. Soms voelt men opstandigheid, woede in Van der Veen's werk tegen dat voortdurende menselijke tekort – vooral in zijn verhalen uit de vooroorlogse crisisjaren – een andere keer weemoed over 's mensen machteloosheid even grote liefde te schenken als die hem soms wordt aangeboden.

Merkwaardig is het te ervaren, dat Van der Veen's verhalen over de nood der werklozen tijdens de jaren 1930-1938 niet meer zo ontroeren als zij het deden twintig jaar geleden. Is de oorzaak van dit verschijnsel, dat na 1938 een zo onstuitbare massale stroom van leed over ons is heengespoeld, dat wij de kleine, maar desondanks diepe smarten van enkelen ternauwernood meer kunnen meevoelen? Hoe 't ook zij: wil men het totale werk van Van der Veen kennen en zijn schrijversimpulsen begrijpen, dan moet men „De man met de zilveren hoed” hebben gelezen. Men vindt er al motieven in, die hun uiteindelijk grote vorm vonden in Van der Veen's belangrijkste boek „Het wilde feest.” v. S.

IK denk er ZO over

Godsdienst en dogma

Een (vermoedelijk gelovig) redacteur voor geestelijk leven schrijft als onderdeel van een beschouwing over „De N.H. Kerk op de drempel van nieuw leven” het volgende: (Zie Handelsblad van 12 juli 1958).

Er zijn verschillende manieren waarop een bewust levend, denkend, mens kan omgaan met de godsdienst. Hij kan uit het geloof leven met de waarheid, met de werkelijkheid, die zich in zijn godsdienst realiseert. Uit het geloof levend in de wereld en denkend over deze beide stelt hij een evenzeer gelovige als menselijke daad, die wij met het woord theologie aanduiden, die telkens opnieuw leidt tot een bewuste mening op basis van het geloofsmysterie, een ja ter ene en een neen ter andere zijde: tot een dogma. Deze dogma's zijn ontelbaar en slechts een deel kreeg als historisch document gestalte en vorm voor het nageslacht. Zij vormen niet het geloof zelf, maar zij zijn de sporen van het geloof, de menselijke uitdrukking daarvan onder

wisselende omstandigheden. Met de omstandigheden van toen en nu wisselt hun praktische betekenis voor het nageslacht. De meest bekende dogma's der christenheid, erkende belijdenissen, bevatten elementen van meer duurzame betekenis, daar zij enerzijds algemene en steeds als zodanig erkende grondwaarheden van het geloof scherp stellen, anderzijds belangrijke en als gevaarlijk voor het geloof ervaren, wij zouden kunnen zeggen „klassieke”, dwaalwegen van de menselijke geest pogen af te grendelen. Zo bevat menig bekend belijdenisgeschrift een voor zijn tijd overduidelijke afwijzing van het z.g. docetisme, die voor onze tijd niet duidelijk meer is waar het docetisme in zijn oude vorm geen vraagstuk vormt en de gebruikte afwijzende termen nu juist wel problematisch zijn geworden. Zo kan een dogma waarheid bevatten en terecht gesteld zijn en toch de behoefte aan een nieuw en ander dogma openlaten. Zowel het vasthouden aan als het verwerpen van dogma heeft hier weinig zin.”

Ik heb nimmer geweten, dat godsdienst zo moeilijk was.

J. VEEN

De klap van mijn leven

't Werd mij door een ander verteld. En als ik lieg, dan... nou, u weet 't wel, van die commissie. Maar ik heb geen enkele reden om te twijfelen aan de mededelingen van mijn berichtgever. Hij is een heel betrouwbaar mens. Al weet ik wel dat iedereen, ook zonder dat hij zich daarvan bewust is, zijn verhalen kleurt met iets van zichzelf. Daar moeten we dus maar rekening mee houden.

Hij vertelde 't verhaal van een zendeling. Die had machtig mooi werk gedaan, in de rimboe. Hij had daar een ziekenhuis gesticht, en de zieken stroomden toe en vonden er genezing. De bevolking was er mohammedaans. Steeds meer mohammedanen gingen tot het christendom over. Maar 't ziekenhuis was te klein. En er waren zo verschrikkelijk veel zieken.

Toen gebeurde 't. In de dichte nabijheid werd een mohammedaans ziekenhuis ingericht.

- Dat -, zei de zendeling, - was de klap van mijn leven -.

Ik zeg niks van 't christendom. Wel van de mensen, die het zo slecht verstaan. En van die zeg ik ook nog niet veel. Want 't is moeilijk om goed te verstaan. - En als ik dat zo zeg, dan besef ik ineens dat mijn uitleg ook gekleurd kan zijn door te veel van mijzelf. 't Kan voor de christen ook een gewetensconflict zijn. Misschien is 't eeuwige heil wel zo belangrijk, dat 't tijdelijke heil alleen maar middel is tot dat doel en verder niet telt. D'r zijn er nog al wat, die 't zo zien, volgens mijn ervaring. 'k Weet alleen lang niet altijd, of 't dan de vrucht van de gewetensvraag is, of van 't slecht verstaan.

HET WOORD VAN DE WEEK

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de VARA-microfoon, zijn verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,- p. j., losse nummers f 0,25.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schie-
weg 87c, Rotterdam, telefoon 80641
Administratie, abonnementen en adver-
tenties: Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht
Advertentietarieven op aanvraag.
Kleine advertenties f 0,20 per woord
Abonnementsprijs voor leden van het
Humanistisch Verbond f 5,- per jaar,
voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-;
losse nummers f 0,30.

den voor het Humanistisch Verbond? -

Toen heb ik bijna m'n hart en m'n nieren omgedraaid. Ik bedoel: 'k had bijna m'n geestelijk raadmanschap afgeschud. 'k Kreeg sterke neiging om toch te gaan betogen en te beleren. Nog net schoot me dat zinnetje te binnen van een van m'n leermeesters: Lezing en monoloog geven schijnresultaten. 'k Heb maar weer gauw nog een vraag gesteld:

- Denk je dan dat dat de bedoeling van onze geestelijke verzorging is? -

Zo hadden we 't weer in de sfeer van het gesprek. En toen is het hem duidelijk geworden - ik heb het hem dus niet eventjes duidelijk gemaakt! - dat humanistische geestelijke verzorging met het maken van bekeerlingen of proselieten niets van doen heeft, maar dat het dienst is aan de medemens, doel op zichzelf, niet middel tot een doel.

'k Dacht toen heus niet meer terug aan de ziekenhuishistorie. Maar 't gesprek gaf mij een spel met woorden in m'n hoofd. 't Leek net of ik daar zelf part noch deel aan had. De woorden speelden hun eigen spel: Godsdienstige geestelijke verzorgers noemen zich „bedienaren van de godsdienst”. Is nou een humanistisch geestelijk raadsman een „bedienaar van het humanisme”? Nee, hij is een „dienaar van de mens.”

Daar ben ik natuurlijk niet mee klaar, want een godsdienstig geestelijk verzorger zal zeggen, dat hij een dienaar van de mens is, juist dóór bedienaar van de godsdienst te zijn. Dat zit 'm weer in dat eeuwige heil.

Laat daarom mijn spel met woorden niemand enig onrecht aandoen. De ziekenhuishistorie kan vrucht zijn van een gewetensconflict, zij het dan van een conflict, dat ik niet ten volle begriep, waarschijnlijk omdat 't voor mij niet bestaat. Bij humanisten zou 't alleen kunnen zijn: een verkeerd verstaan. De goede verstaander heeft geen moeite met een mohammedaans ziekenhuis. 't Liefst maakt hij er samen met de mohammedanen één ziekenhuis van. Da's meer efficient, vindt hij, voor de zieken en hun heil.

C. H. SCHONK.

Ontmoetingen over Humanisme (X)

Humanisten hebben van die gewetensvraag natuurlijk geen weet. Zij hebben geen last van een mogelijk conflict tussen eeuwig en tijdelijk heil. Maar wel, natuurlijk, van een verkeerd verstaan.

- Hebben jullie nogal succes bij jullie werk als geestelijke raadslieden in de arbeiderskampen, in de gevangenissen, in de ziekenhuizen enz? -, vroeg een mede-humanist mij.

- Wat bedoel je met succes? -, vroeg ik hem terug. - Ja, dat zit mij tot in hart en nieren, dat stellen van een wedervraag. Ik wil niet preken, niet beleren, niet eventjes „vertellen hoe de zaken staan.” Ik wil het gesprek. Daar ben ik nou eenmaal geestelijk raadsman voor. Ik wil dat men zich zelf rekenschap van de dingen geeft. Activeren van de eigen vermogens, heet dat in plechtige taal.

- Nou -, zegt-ie, - winnen jullie veel le-

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op kosten van levensonderhoud, alsmede over de fiscale voordelen, wanneer U een verzekering sluit voor het einde van het jaar, verstrekt

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Oggericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

„Helaas is het gevaar dat de koude oorlog in een atoomoorlog overgaat, heden ten dage véél groter dan te voren. Dit vindt zijn oorzaak in het opkomen van de geleide projectielen en de daardoor gegeven mogelijkheden.”
(Dr. Albert Schweitzer)

„Wij zijn ervan overtuigd dat na vestiging van raketbases hier te lande, vrijwel onze gehele bevolking in geval van oorlog het slachtoffer zou worden en dat dus deze vestiging een volkomen onaanvaardbaar risico zou meebrengen.”
(Uit de brief van zeven Nederlandse fysici aan minister Staf)

Raketbases in ons land bedreigen ons allen!

50.000 Nederlanders tekenden daarom al de onderstaande „PETITIE TEGEN RAKETBASES”

Aan de Nederlandse Regering en Volksvertegenwoordiging:

Wij dringen er bij u op aan niet toe te staan, dat op Nederlands grondgebied bases voor strategische raketten met atoomlading worden gevestigd.

De initiatiefnemers: dr. W. H. Dobben – prof. dr. J. de Graaf – prof. dr. H. M. J. Oldewelt – prof. dr. A. J. Rasker – dr. Kr. Strijd – dr. A. J. Westerman Holstijn.

Tekende u ook al? Nee? Doe het dan vandaag nog met het gehele gezin.

naam:	adres:	woonplaats:
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Ingevuld opzenden naar mevr. A. Weber-de Hondt, Hensbroekerstraat 14, Amsterdam-N.
Deze actie hangt af mede van Uw ondersteuning. Stort Uw bijdrage op postgironummer 196796
Amsterdamse Bank N.V. t.n.v. de secretaresse: A. W. de H. (Adv.)

LANDDAG 2 NOVEMBER

te Amersfoort van 10.30 — 16.15 uur

Onderwerp: „Het mensbeeld in de hedendaagse kunst”

Sprekers: **ANNA BLAMAN** (literatuur)
PAUL CITROEN (beeldende kunst)

Voorzitter: Prof. Dr. Libbe van der Wal

Aanmelden en inlichtingen:

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Oudegracht 152, Utrecht

CREMATIE

Heeft u reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.

Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.

**VERENIGING
VOOR FACULTATIEVE
CREMATIE**

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon 1700-554797

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door
het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag
van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris J. IJSSENNEGGES,
Stadionkade 51, Amsterdam

Lerares Engels M.O. heeft enkele uren
vrij voor conv. en gram. les, ook emi-
granten.

Tel.: Amsterdam 727956 na 18 uur.

Gezonde gepensioneerde weduwe 66 jaar,
onkerkelijk, burgerhuis bewonende, fo-
renzenplaats duinstreek N. Holland, biedt
tehuis aan gezond net persoon als huis-
genoot ± gelijke leeftijd, tegen nader
overeen te komen billijke vergoeding, di-
rect of later. Eventueel huwelijk.

Br. onder nummer september 3, bureau
van dit blad.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5.— per jaar

Ook Uw buitenkerkelijke buurman
interesseert zich voor

„Mens en Wereld”.

Laat het hem lezen en maak hem abonnee!